

BEATRIU DE PINOS I L'ESTUDI GENERAL

I. *El puig lul·lià de Randa*

Carregada d'Història i majestat s'aixeca, cinc cents quaranta vuit metres, la célebre montanya de Randa, entremig els pobles d'Algaida, Montuiri i Llucmajor, en la vasta planura de Mallorca, tancada per el mar i el llunyedà horitzó.

El nom de Randa es troba en el llibre del "repartiment", que dona co-neixença de una alqueria de cinc jugades d'origen aràbic "arrenda" o "arranda", que significa "murta" o "aloes". Al capdamunt de la montanya, s'hi destria un oratori humil, on és venerada la imatge de Nostra Senyora de Cura, títol que li daren el malalts agraits: "no volgué res per amor de la Mare de Déu".

Aquest santuari mostra un origen ben diferent dels altres, encimbellats en les altures. De ells bé es conta una aparició de la Verge o la troballa prodigiosa de una imatge. Al contrari, sabem que l'autor de l'esmentat oratori era el benaventurat Ramon Llull, qui, mogut per Déu, fundava a Mallorca la vida ermitana.

Deu anys després de la conversió a Déu i de retorn de viatges a santuaris i altres llocs, l'any 1272, Ramon pujava a Randa, on li era inspirada la forma que havia de tenir el llibre que pensava compondre per treure els infidels dels errors. Per això, els mallorquins i lul·listes sempre hem mirat amb veneració i respecte la petita ermita, que feia construir i habità l'autor del magne "Llibre de contemplació". Per tant, era natural que les primeres lliçons que se donassen en aquella càtedra, fossen de doctrina lul·liana, ja en el segle XIV.

En la primera mitat del següent, fra Catany regentava una escola; i, tres anys després, el famos lul·lista català Pere Joan Llobet, qui havia obtengut reial privilegi d'Alfons V, firmat a Castellnuovo de Nàpols, el 26 de gener de 1449, ensenyava la doctrina lul·liana, en el mateix edifici bastit per el Mestre. En els llibres de Clavaria de Llucmajor sovintejen les notes referents al reverend mestre lul·lista. En el llibre de Pere Armengol, se llegeix la següent partida: "Jo Gabriel Salvà Notari fas testimoni com lo senyor en Pere Armengol clavari dessus dit ha pagats an Fransech Aulet tres sous per una dotzena y mitja de pans. Item anen Ioan Salva carnicer sinch sous y dos diners per carn e an Fransech Tomas vint e tres diners per ví, lo qual pa, carn e vi es estat dat per los Jurats al ravarent mestre Johan Lobet lulista ques mestra del puig, per ço es veritat fasvos los present albara scrit de la mia ma, fet a XVIII doctubre any MCCCCLVII"

Llobet habitava, ampliava i conservava la casa de Llull fins a la mort. En el llibre de la sacristia de la catedral (1460) consta: "Diumenge a 11 de maig soterram a Mestre Joan Llobet lo lullista e preycà mestre Joan Llobet Frare de la observància".

Aleshores Gabriel Desclapec retia fervorós homenatge pòstum a la memòria del mestre des de Girona, el 24 de maig de 1460, quan escrivia: "Sol era aquell per lo qual de Italia, Gallia y España no duptaven los homens transfretar la mar e visitar Mallorques per oir la sua disciplina. Als minyons ensenava los primers rudiments de la Santa Fe Catòlica. Ell sforsà ab gran treball a reparar lo derruit lloc, en lo qual consta que lo reverent mestre Ramon Llull ha rebuda la infusió de gràcia".

Llobet no dubtava a deixar el recés tranquil de l'escola per pendre part, com eloquent orador, en les festes anyals dels temples de la illa. Els Jurats de Lluçmajor Tauler i Pelegrí certificaven, l'any 1457, haver autorizat al clavari Armengol a pagar XXI sou VI diners, "per los quals nosaltres en mon dels Jurats de la parroquia Lluçmajor havem fet un present o donatiu al reverent mestre Johan Lobet del puig, quins ha preycat a Nadal e altres festes".

De l'examen de les consignacions apuntades podem conèixer que la manutenció dels mestres lul·listes a Randa, de "pa", "carn", "vi", "èix" i demés anava a compte del Municipi o Universitat.

Segeix a Llobet un altre mestre de igual llinatge. El llibre de Claveria (1459) consigna la quantitat de "dotze sous" per rahó de la cera, qui servi, com soterraren fra Pere el mestre del Puig".

El sojorn del mestre Joan Llobet a Randa prestigiava, una volta més, la montanya, i no menys el dels deixebles, que romangueren al seu costat, reclosos dins cel·les, bastides per ells, dedicats a l'estudi de la ciència lul·liana; però, al cap de devuit anys, el temps havia deixat la empremta anorreadora del seu pas. El rei Joan I recordava, l'any 1478, aquesta convivència de mestre i deixeble al puig de Randa: "in eodem monte inhabitaverunt, constructis sibi heremitis et habitacione illorum pertinentibus, qui demum successu temporis dirutae et pro maiori parte terrae equatae sunt".

Els Jurats de Mallorca informaven al Cardenal Francisc Jiménez de Cisneros, dia 8 de juliol de l'any 1513, "que en el monte de Randa, que cerca de 20 años ha, que milagrosamente permanece una celdilla, que hizo el Bienaventurado Maestro Raymundo Lulio y que en tiempo pasado avia avido en ella escuela de su doctrina".

El 26 de maig de 1478, apareix en la història lul·liana fra Ramon Pujol, que trespasa la propietat, davant el notari Gabriel Salvà de l'ermita de Sant Honorat de Randa, al venerable mestre en Arts i Medicina Mario de Passa, ermità de la comunitat de Fr. Pere de Pizis, condicionada a no poder-la vendre a ningú més que als ermitans després de la mort i de romandra en vida din la casa o cella.

La cerimònia legal del trespàs consistí en posar les claus en Pujol en mans de Mario i l'hàbit, i entrar aquest dins la casa, com a senyor, després obrir, tancar i obrir portes i cavar la terra.

Durant l'esmentat any Passa anava a Barcelona, on el rei Joan, dia 7 de Setembre, l'autorizava de posar la senyera reial a les ermites lul.lianes. I així "L'honestissim Religios frare Mario de Paça hermità e mestre en arts i medecina axí en nom propi com a procurador de la molt Noble dona la senyora Beatriu de Pinós" es presentava, el 20 de febrer de l'any 1479, per intimar de part "del molt spectable loctinen general e Governador del Regne al loctinent del batle d'Alguaida n'Oliver i al Jurat Gomis", que no posassen emperons a l'ermità Passa en voler posar "alguns senyals reials en el puig de Randa en senyal de salvaguarda del senyor Rey en aquells llochs que ak dit frare Mario apparien esser posades ne permetessen fer feyna alguna en lo dit puig de Randa a alguna persona sotspesa de CC lliures", manament que prometian servir Oliver i Gomis. El mateix dia l'ermità Passa i Artès capdeguaita anaven al puig i tocaren a la porta de "l'ermitori de Sent Honorat". L'obria el frare Pujol, a qui Artès cuidava declarar-li el motiu de la presència era que "sien posats alguns senyals reials, talment com el senyor Rey ha manat en senyal de Salva guarda". Pujol contestava no tenir cap senyal, i en cas de tenir-ne, no el donaria, perquè el cenobi de Sant Honorat no era del rei, sinó mes tost de la parròquia d'Algaïda. I tot seguit li ordenà que l'endemà sots pena de duescentes lliures comparegui davant el Governador.

Però Pujol mantengué la posició negativa, i a més allegava no tenir res a veure amb ell, atrament fora "com lo senyor bisbe me manarà alguna cosa, aquella yo obeiré e no a altre".

Tal disposició gallarda bé volia dir'los l'ermità: que com l'ermita era propietat eclesiàstica, era alou exclusiu del bisbe resoldre el plet.

El mateix dia, la comissió afanyosa del puig cap a la parròquia de Lluçmajor, demanaren el Batle i Jurants "tot consell, socors, favor e ajuda, e que sots pena de CC lliures al Fisch Rey al aplicadores, ne permatessen ne lexassen alguna persona de qualsevol grau, condició o astament sia fer feyna ne axercici en lo dit puig de Randa sens licencia e voluntat del dit frare Mario, los quals Batle e Jurats hoyda la tenor d'ells dits manaments respogueren ells tostemps esser prompts obeir aquells".

Fra Mario presentava, dia 18 de gener de 1479, una lletra del rei Joan (del 5, sep. d'entany) al lloctinent general Blanes de Berenguer, que li feia saber la gràcia que li era otorgada de refer i edificar de bell nou "les cases, celles e monastirs, que lo reverent mestre Ramon Llull e mestre Johan Lobet tenien en lo puig de Randa i alhora posseir també les terres cultes e incultes, axi com lo dit mestre Johan e los altres dexebles e amadors de la sciencia e art de mestre Ramon Llull han tingut e possehit". I a més, que damunt la façana dels edificis, bastits pel zel de fra Mario, hi rumbejassen "les armes e insignies reals, les quals seran en protecció, guarda e custodia del dit mestre Mario, bens i familia de aquell e dels armitans e cohabitans en dites celles, cases e monastirs".

El mateix dia, como verem, el Lloctinent general s'apressava a donar realitat a la generosa tasca d'aixecar al puig de Randa una Tebàida d'estudiosos contemplatius.

II. La Escola Lul·liana de Barcelona.

La senyora Joana Margarita Safont, filla del Notari de Barcelona Jaume i muller de Joan Pere, germà del famós jurisconsult Bonanat Pere, embaixador i conseller d'Alfons V, feia testament (4 agost, 1431) en poder de Gabriel Canyelles, i així deixava fundada una escola lul·liana a Barcelona. Aquèsta s'obria en una casa davant l'església del Carme, encomenada la direcció al prevere de Solsona Antoni Sedacer.

Una gran porta donava entrada a la escola. A l'esquerra, una gran sala de parets cobertes d'estores d'espart. Al bell mig, unes taules estaven col·locades amb l'orde següent: la primera era anomenada; "Dictat dels infants"; la segona, "Taula del Art"; la tercera, "General artifici del art de Gramàtica"; la quarta, "De Lògica"; la quinta, "De Aritmètica"; Ultra aquestes taules, s'hi destriava una altra taula gran central, una trona i un banquet, on el deixeble deia la lliçó.

A la segona planta, hi havia una capella, un armari arxiu, una "Tabla del Art", un gran arbre, fet a mà, representatiu de "Arbre de la Ciència".

Un dels administradors de la escola fou Gabriel Desclapés, sens dubte successor de l'esmentat Sedacer, canonge de la Seu de Barcelona, célebre lul·lista mallorquí i deixeble de Llobet.

Els llibres de la biblioteca podien treure-se, després de deixar un resguard amb títol de l'obra i el número en relació al catàleg. I així és consignat que "manca *Lo gentil* quel mestre sen ha portat, ço és fra Johan Ros de nombre 56 e mes hi manca un libre apellat "Lectura artis brevis", 158 de nombre.

El cronista mallorquí Mut copia una lletra del rei Pere (1337) on retreu el fet que "in Cathalonia sunt plures clerici et etiam religiosi, qui in dicto opere libenter student, cum plurima in eo addiscant utilia valde".

III. La Família Pinos

Els noms de dues senyores il·lustres, Beatriu de Pinós i Agnès Pax de Quint obrin les portes a l'Estudi General Lul·lià de Mallorca. La primera era mullerada amb el seu cosí Francesc de Pinós. Ella era filla de Ramon Galcerà de Pinós i Melany, senyor de la baronia de Melany, (Vallgornera, vila de Vic) i la Portella de Urgell, dels castells de Tudela i Cartília, de la casa de Grions, de Girona; de la casa de Palau, prop de la vila de Sant Feliu. La mare era dona Isabel de Pere Ballester. Els pares de Francesc eren Bernat Galcerà de Pinós i de Fonollet, vescomte de l'Illa i Canet, i dona Aldonça de Mur, emparentada amb la noble casa catalana Sarriera.

A mitjan segle XV, la situació pública era greument tresbalçada. El monarca Joan, espòs, en segones núpcies, amb Joana Enríquez, tenia de la primera dona Blanca de Navarra (1420) el fill Carles, príncep de Viana, que esdevenia víctima de les ambicions de la madastra i de la enemistat del pare. Quan aquèsta veia amb disgust les relacions matrimonials del príncep amb la castellana Isabel, que la pretenia per el seu fill Ferràn, semblant tremoia femenina tenia per conseqüència la decisió del pare massa comportivol de posar el fill en presó, que congriava en el poble el crit de irada revolta. El cronista Pere Miquel Carbonell certificava que el 4 de febrer (1461) gent d'armes e ballesters

cridaven: "Via foras sometent". Volien la liberació de la persona de don Carles prè per el pare en lo castell de Morella. I quan s'anava a celebrar l'enllaç matrimonial, el príncep, misteriosament, acabava els dies. Un altre cronista certifica que dimecres, dia 23 de setembre següent finava "en la cambra sobirana del palau reyal de Barcelona sobre un llit de repòs, festa de la gloriosa verge Santa Tecla, reconfortat ab el Sagrament: LLevats los anells que tenia en les mans, dient que ab vanitat del món no se'n volia anar.

La sala estava empaliada de draps de ras molt bell e de molts de draps, obrats amb molta seda en que eren los cinch actes historials fets per Hercules. E demanava perdò a alguns dels Consellers e Deputats e molts familiars seus, e foren aquí tants grans plors, crits e lamentacions, que era gran tristicia e congoxa de cor. E après, com fou embalsamat, fou vestit de una camisa prima, un gipó de domàs carmesí, una barreta al cap violada e sabates negres e tirat après, li vestiren una roba de vellut negre, forrada de setí carmesí. L'endemà el cadàver era devallat en la sala real e posat sota un pavalló e després al darrer sostre, on hi havia gran multitud de poble e verem tothom plorar, dolre, cridar e jamegar. E com lo despullaren per ço com la devoció de les gents era tanta per los miracles evidents que es seguiren, les robes que vestia foren trencades fins les calces e sabates. Lo dit cos per virtut de Deu e per merits de la sua bona vida, començà a fer diversos miracles, endressant condrets que era cosa de gran meravella".

Així, no es d'extranyar que al crit de "Visca Barcelona!", la revolta corregués arreu dels dominis reials, e per tant a Menorca, de qui el cronista Muntaner podia dir en realitat: "que ací es poblada de bona gent catalana". Ajudaria tal volta a ferse solidaria i encobeir tot següent la invitació dels revoltats, l'estat deplorable, en què es trobava la illa, de què donava fe un document públic de 1460, de la següent forma: "La illa està en punt de total extermini e desolació per mancament de justícia e flaqueza dels qui administren aquella. E, si era feta justícia de vuit o deu scelerats homens, qui són causa d'açò, la dita illa estaria en pau e repòs".

Era ben natural que, en semblants circumstàncies, la presència a Maó de l'embaixador del desventurat Carles de Viana i espós de la noble Beatriu de Pinós, Francesc, s'hi deixàs sentir.

Aquest, a més "capità de les mars amb quatre naus a les seus ordes", aviat veia apilotarse entorn seu els mals contents, que, tot seguit, el prenien per capdill. Tres mesos després, el 3 d'agost de 1463, s'apressava a socorrer amb el reforç de la "bombarda Sant Antoni", portada a l'esqueba d'un balaner, el camp possat sobre Ciutadella "Ciudadilla", població, que s'avançava als darrers, tot seguit d'esclatar la revolta i que Pinós fortificava amb una bateria ran de la muralla. Tot i això, els enemics reialistes pitjoraven el setge, mentre els encerclats resistien agosserats i els de Mallorca en tenien notícia i no es torcaven a remeiar la situació, amb la sortida apressada d'una flotilla, sota el comandament del Procurador reial Burgues i de Huc de Pax, composta de bergatins i llauts i un contingent de setcents homens. L'expedició arribava tardana, cosa que motivava un canvi de tàctica, consistent en deixar el segret de Ciuta-

della y correr cap a Maó, aleshores ben fortificat i amic de la "Generalitat de Catalunya", per obra del noble Francesc Pinós.

En tant en Pere de Portugal, vulgarment anomenat "rei intrús", per guanyar la voluntat d'alguns mallorquins envers el seu partit, que acabdillava en Pere Joan Albertí, els endreçava uns atapats capitols, que hipòcritament prometia després de la vistòria, foragitar els conversos dels oficis reials i comunals: prohibir l'estatge a la illa dels jueus i moros francs, reservar als mallorquins els beneficis eclesiàstics i retornar al poble el convent de la Trinitat de Miramar" a fi de convertir-lo en estudi de les doctrines lulianes, tal com va dispondre Jaume II de Mallorca; retornar al frares dominicans, que s'havien apoderat d'aquell convent, a la vida ordenada segons les normes de Roma.

Un cronista mallorquí - Mut - conta l'episodi amb relativa extensió, però amb oblit de que ell no és extern al fet "de que los papeles vuelan y mueven, al paso que informan, ausente la parte, que pueda hazerles contradicción", amb referència a les raons, que movien els contraopinants.

A fi de comptes, la vida, votada a favor de nobles i justes reivindicacions, sempre tenia per resultat el sacrifici, ennoblit i gloriejat per la història en gràcia a la exemplaritat que comporta. Naturalment, Francesc de Pinós, espós de la noble senyora d'aquest llinatge tenia la mateixa sort dels companys de causa. Posat en presó i en torment impietós per el "rei intrús" Pere de Portugal, com assegura el cronista Zurita, veia escolarse la vida, el mes d'agost de 1464.

Al calendari martirogical també s'hi ha de inscriure el nom del religiós Fra Pere Martínez, dominicà, admirador del desventurat Príncep, de qui era bibliotecari.

"Dóna de honor y per cert virtuosa,
a qui la gent loha de pietat,
aquest escrit per vó he compilat,
suplicant-vos per mi siau curosa.

.....
al lochtinent, senyora, si declara
vostra virtut, lo cas en que somès,
yo tinch esper que restaré ilès,
puy vosre zel los fatigats ampara..."

Tot, però, era debades. El cas és horripilant. Aconduït el reu al Moll de la ciutat, el cap estratègicament afixat dins un barret de ferre, encès de foc flamejant i amb una pedra fermada al coll, el còs baixava aviat al fons del mar. Però, per surar damunt les pàgines de l'Història la pietat de les víctimes "juntament amb el més alt i merescut rebuig", con afegeix en Quadrado.

IV. BEATRIU DE PINOS I FRA MARIO DE PASSA

Els aconteixaments, que aleshores es desplegaven, que tant de prop l'atenyien, i que arribaven a notícia de Beatriu de Pinós, esposa vídua d'un noble parent, desvetllarien sentiments d'angoixa inenarrable, de desolació fonament humana. però també cristiana, resignada al voler de Déu. Devota de

les momòries de Ramon Llull, venia a Mallorca, per conèixer els llocs de Randa i Miramar. I la seva vida s'entortolliga amb la del venecià Mario de Passa, fervent deixeble del Mestre Mallorca.

Conquistada Mallorca, el dominicà Fabra (1230) ensenyava Teologia; i, deu anys més tard, Fra Salvatella legia Àrbic i Fra Burguera, Àrbic i Hebreu; i Ramon Llull (1276) les llengües dels infidels a Miramar. Veïnat de l'església dels Jesuïtes, existia la sinagoga major judaica que, abatuda, quan les pervenia a les germanes la mateixa sort, venia a suplantar-la un col·legi sota l'invocació de "Nostra Dona de Montesión" on s'ensenyava entre altres estudis, l'"Art del venerable Ramon Llull". I, com perillós l'existència, per falta de cooperació eficient, l'ajut de "dotació" de Beatriu (1478), l'amparava econòmicament de la desfeta.

Amb aquesta data i el dia 16 de juny, una lletra de mossen Jaume Navarro, endreçada a "fra Mario de Passa o Madio de Passi, beguï, venecià, heremita, en ars e medecina mestre, venerable frare", ens informa que a ciutat vivia "davant santa Magdalena". Comença la lletra venguda de Barcelona d'aquesta forma: "Molt honorable mosenyer: ans de més a proceir, me coman en gracia i merce vostra" I, tot seguit, certifica "vostra saviesa com a nostre Senyor Déu ha plagut per sa infinita bondat" l'arribada a Barcelona amb salvament on no s'ha torbat gaire a complir l'encàrrec. Ha anat "a casa de la molt virtuosa senyora dona Beatriu de Pinós, la qual a trobat grandíssim pler e consolació en la mia venguda" i tot seguit ençetava i descabdellava llargament l'afer, que, de paraula o per escrit, portava en el "memorial" i després, posava en les seves mans els dos llibres "que vostra reverència me acomanà li donàs a ella. Coneguda la diligència esmerçada en la "preparació del fer del Studi", casi de genolls i les mans junctes vers Déu, pregava: "Glòria e llaor sia donada al meu Senyor Jesucrist, car lo meu sperit resta molt aconsolat en les paraules que de vos, mosenyer, hoig dir". I, després d'aquesta invocació, mossen Navarro prenía comiat.

Al cap de dos dies, era renovada la visita a la senyora, no tan xalesta com abans: "certament la he trobada fort congoxada". La sospita de la mudança pervenia, segons mossen Navarro, del contingut en el "memorial" de què n'era portador i que declarava a la senyora Pinós. "Mosenyer, yo estic molt marvellada de mestre Mario de ço que ell me tremetàs a dir vos, que yo me'n quart de les persones ab qui me fiaré e que malfias de paraules palliades, e ell no se n'és sabut gordar. Car de mi negú no sap res sino en confessió, e ell ha revelat a un frare de predicadors, ço és, l'enquisidor, (aleshores, Guillem Caselles, de Felanitx) el qual tanmateix el mirava amb mals ulls i, en tò despectiu, li assegurava que més mérit reportaria d'altre afer, que no fos la causa de Llull" de que mosenyer es planyia amargada la devota lulista: "estic ab gran basque que per lo seu parlar, la cosa ho hage pertorbació". A més, li prega vulla trametra a la senyora de Pinós "la figura de Mestra Ramón", la qual diu ha "sercada entre les cartes dels llibres, i no l'ha trobada, que vos la us n'haveu tornada", i encara "ma pregat dita senyora que us digués que, si li haveu escriure letres, que les fassau escriure en lengua catalana, que la que vos escriviu, no u enten ni u sap llegir".

Aquesta figura tan interessant las dos lul·listes seria alguna de les "efigies" del Mestre, que algun deixeble traçaria damunt un full de paper o pergamí, per tal d'encomenar-la a la posteritat?.

I ara nuem el fil de la lletra, suara trencat: "Tot i això, he sabut que Mestre Mario havia sospita que lo meu pare Mossen Daguí no m'ho llevas del cap e no mo desconsellas, mes yo som tan certa que, si a dexebla pertoca jutjar, confes que aquell es comporta com vertader deixeble de Lull i, entre parèntesis, en llatí, diu: "i ara vé bé referir-me a les paraules, que vos me diguéreu davant el senyor Duràn, quan volia tornar arrera, que jo no ho podia creure del dit monsenyor Daguí, per considerar-lo ver deixeble del Mestre Ramon, ausent ara de Barcelona vuit dies.

I així, monsenyor, no vull allargar més la processó, sino per dir-vos que la noble senyora vos prega que us porteu amb seny i molta diligència, com així ho espera de vos. També me meravella "MIROR DE VOBIS" com haveu pogut escriure a Pere M. Carbonell que yo feu de portador, com me recordau, i vos "bene scitis" que no me donàreu tal "carta" comprada a Mestra Clapés, i així, cal trameter-la-hi i que la remeti per algú al comprador.

I la lletra es clou amb "comendacions a monsenyer Duran i l'auxili divina ab tots".

Quatre mesos després (23 de setembre) el discret Pere Miquel Carbonell, notari, rebia la darrera voluntat de la noble senyora de Pinós per primera vegada, amb intensa gaubança, i que s'apressava a fer-ne part a la Ciutat de Mallorca.

L'esmentat dia, present el Gran i General Consell, davant el lloctinent General i Jurats, Mario de Passa descabdallava breu parlament, escoltat amb esment i emoció. L'ermità parlava en nom de Beatriu de Pinós "la qual és ara-deia- assí en la present ciutat, per la molta devoció que la dita noble senyora té en la sciència o art del egregi mestre Ramon Lull", devoció eficient e fervent que l'empenyia a fer donació entre vius de tots els bens amb expressa comanda de mantenir i acreixer la ciència lul·liana, aleshores professada en els estudis de Nostra Senyora de Montission. I així pregava a la nostra Ciutat, que regeix el poble que li és encomenat, volgués acceptar tan piadosa como exemplar fundació.

Ja el magnífich misser Jaume de Muntanyans, Doctor en Lleis, de primer antuvi, la acceptava en nom de la Ciutat mallorquina. Ara el Procurador de Na Beatriu demana la confirmació solemne i pública. I, una volta finit el parlament, exia fora del Consell, i els Jurats i Consellers delliberaven sobre tan encisadora proposta. I, no solament era aprovada l'acceptació d'En muntaner, sinó també lloaren la generositat de la fundació, que emparaven i prometien dur a bon port. I també s'anomenava una comissió integrada per Guillem de Puigdorfila, de l'estament militar; Bonifaci Mórro i Guillem Desmàs, del ciutadà; Guillem de Busquets i el notari Joan Mir, dels mercaders; Jaume Ametller, apotecari, per els menestrals i encara dels Síndics Clavaris de la part forana.

I la senyora Pinós "UXOR RELICTA" del molt noble senyor Galceràn de Pinós recordava, per la seva part, que a les acaballes d'entany, dever Nadal,

trobava's malalta i, aleshores, atorgava donació "inter vivos" irrevocable, sota certes condicions a la Ciutat de Mallorca, de tots els seus bens, pero en forma privada. Mes, ara, desitjosa d'esmenar l'errada, es decidia renovar-la amb tota la solemnitat legal, per tal d'assegurar els efectes.

V. PRIMER TESTAMENT NOTARIAL DE BEATRIU DE PINOS

Per tant, a honor i glòria de la Verge i de "sant" divi Ramon Lull dóna ella juntament amb els hereus i successors seus amb seny plè i bona voluntat a la ciutat mallorquina absent i al venerable i devot Mario de Passa present, que reb i accepta el llegat amb les condicions i càrregues expressades en el document de tots i de cadascún dels bens i drets de la casa de Ramon Pinós, pare nostre, a nosaltres pertanyents. També tots i quiscún dels bens i drets de la casa de Palau a Rubricat, que fou del magnífic Pere Ballester, ciutadà barceloní, avi seu matern, pertanyents a la mare, també, com ella, Beatriu.

A més, quatrecentes lliures, que el seu padrí rebia anyals del censal mort, que li feien els bens i drets sobre la Ciutat de Mallorca, conforme l'inventari fet per el notari de Barcelona, discret Antoni Vinyes. També tres millia lliures, de què li és deudor el noble Guillem Ramon de Bellaria i un altre deute. Aiximateix, lo que ens deu el noble Galceràn de Pinós, vescomte de Illa i de Canet "sororem meum" i altres persones. No hi manquen baronies, castells, ciutats, viles, i, damés li son deudors, i que la Ciutat i l'ermità, rebut i acceptat per aquella, resten en dret de reclamar i després dispondre, lliurament, de la propietat rebuda, amb les condicions i gravemens, que s'esmentaran ara.

"Que de les pensions dels censals morts, que reben de la Ciutat, que puguen duescentes lliures, les pugí jo usdefruitar per atencions de la vida i del servei i que l'usdesfruit a la meva mort passi a creixer i consolidar el llegat". I si era voluntat de Déu de anar a Mallorca per romandre-hi, i s'estrevengués que acabas els dies, "volem que les dues o tres dones del meu servei, en tant visquen, sien alimentades i proveides per les pensions dels censals" i el cos de la senyora rebrà sepultura en un vas dins la capella franciscana prop de Ramon Lull, tant si l'òbit fos a Mallorca com fora. Deixa al dit convent de Fra Menors cent cinquanta sous, perque es celebrin cada any cinc trentenaris de Mises el dia, que recorda la seva mort, en sufragi de la seva anima "devotissime", és a dir per els Preveres Menorets.

Tot i això, romanen en peu els bens i drets ja esmentats i vinculats a les escoles, edificades per el Mestre Ramon Lull en el puig de Randa o a les altres, que s'han de bastir a Miramar, on perpètuament sia ensenyada l'"ars et sciencia" de Lull, per tal que amb l'ajuda dels nostres bens i l'administració de la Ciutat sia possible l'estatge de un mestre lulista, que ensenyi dita ciència a tretze alumnes. Sien també alimentats dos homes de servei i no dones amb el sou de sis diners, moneda de reals mallorquins, per comprar pa i bon vi, en tant estiguen bons. Però, si enmalaltissen i fossen ciutadans, calia se'n anassen a ca-seva, per retornar a l'escola, una volta recobrada la salut.

El patró de les escoles era Sant Esteva, també de la Casa Pinós. Amb els estudiants conviuria un prevere de bona fama, amb l'obligació de cantar Missa davant ells, cada dia, en sufragi de les ànimes dels avantpassats, com també resar en comunitat les "set hores canòniques", compostes per Lull i que ell ano-

menava "Ofici dels sants noms de Deu", i a més l'"Ofici de la Santíssima Verge Maria". També vol que el dia festival de Sant Esteva, el prevere i estudiants vesteixen vestimenta nova ("panno novo") i el prevere celebri Missa de la diada amb assistència dels estudiants, i semblantment, en les festes de la Trinitat, Pasque de Resurrecció, Nativitat del Senyor i Nostra Dona. Era voluntat seva que, si en el termini de tres anys, els alumnes no haguessen après la ciència lulliana, sens atenyer el Mestratge, romangués, sin més en les escoles. Però si n'haguessen sortits Mestres, estaven obligats a correr món, amb l'obligació de predicar i ensenyar l'"Art i Ciència" als qui volguessin aprendre-la. Per tal missió, els alumnes comptaven amb tot el que necessitassen per llur nodriment, tret dels bens esmentats a coneguda dels Jurats de la Ciutat, i lo mateix ha de dir-se dels alumnes ben ensinistrats, que havien de passar a les terres serraines o infidels per escampar-hi la Fe. També vol que els Síndics de la Ciutat posin esment a reclamar i recobrar els bens i drets otorgats sens oblit dels de la noble Alduncia, donzella germana seva, que li pertanyen per part de pares i sien repartits conforme al manament sacramental, fet de paraula, traspasada en edat adolescent, a favor de l'Hospital de Santa Creu de Barcelona, els administradors del qual resten obligats a crear un benefici perpetuo en sufragi de la seva ànima sots la invocació de la Salutació de la Verge Maria i de Sant Esteva. El sacerdot beneficiat celebrarà tres Misses semanals, i el sobrant de la fundació s'aplicarà en bé dels pobres i els necessitats de Jesucrist.

Els Síndics seràn curosos de gordar els Drets i diners en llocs segurs, per tal de acreixer les rendes i així millorar la administració de les escoles. Vol que el Mestre major de les escoles forenses vetli el compliment dels capítols de la donació, si són servats com pertoca i si el cas fos necessari, no dubti apellar a processos i exequcions. Són reservats cinquanta lliures per fer-ne la destinació lliure, que més li plaurà. Ordena als seus vassalls dona Beatriu i, aiximateix, als feudataris, dames, homes i dones sotmesos a ella de qualsevol condició sien, tenguin per senyora la Ciutat de Mallorca dels bens declarats també dels possibles, de tal forma, que es comportin talment com abans de la donació, i no servin homenatge, com és de costum. Promet no tornar arrera la donació, ans el contrari mantenir-la ferma, fins i tot a prova de ingrituds. El testament acaba amb jurament per la seva ànima i per Deu, posades les mans damunt els quatre Evangelis, de servir el contingut. Mario de Passa l'accepta "tamquam negocium gestor dicte Universitatis" amb multiplicada acció de gràcies. Feu-se aquest document a Barcelona, dia 23 de setembre de 1478, sotsignat per Beatriu de Pinós, Marius de Passa, metge, ermità venecià. Donaven fe l'honorable Joan Biure, donzell de la Vegueria de Montblanc i Francesc Forest "musice cantor", natural de València. També el rei Joan, Pere Garcia, notari aragonés i procurador de la noble senyora Beatriu i per Pere Miquel Carbonell, notari públic, l'octubre següent.

VI. QUI ERA EN PERE MIQUEL CARBONELL

Semblant personalitat, que veim actuar en profit dels afers, que sacsaven la vida de dona Beatriu, naixia a la Plaça Nova de Barcelona, l'any 1434, enca-sillat en la classe de ciutadans, ocupats en càrrecs públics, que els endogalava

al favor reial, que els mantenia en posició passiva als esdeveniments del dia en els regnats de Joan i Ferran. Aquesta situació obligada els capturava de prendre lloc al costat dels historiadors i literats, dins el gran moviment renaixentista, que desvetllava's i que hi sobreixiren Bernat Metge i fra Antoni Canals. Aquells s'encallaren en la admiració i imitació dels clàssics llatins, i esdevien bons llatinistes. No així comportaven-se Joan Fogaçot, qui lluny del fogar patern, en la vila de "Bruselles" en el ducat de Brabant, no es feia extern a la vida político-literària del seu poble, i dictava un "Romanç sobre la presó o detenció del Ilm. senyor don Karles, príncep de Viana", al febrer de 1461, del que són un escapuló els rims següents:

"Los monestirs e les esgleyes totes
fan professons molt be, devotament,
lagremejant, Deu pregant humilment
que les presons del príncep sien rotes".

I em Guillem Gibert compon a Barcelona, en poesia encadenada solta, un complant:

"Ab dolor gran passa d'aquesta vida
lo excellent príncep d'Aragó
ab dolor gran lo poble tots jorns crida
molt fort, dient: "Déu li perdó".

Tot just de la mort de Jaume Garcia, arxiver de l'Arxiu Comtal, després reial, de Barcelona Pere M. Carbonell, que gaudia de amistat amb el difunt i a més estava ben relacionat amb els personatges aleshores de més influència, como era el noble mallorquí Bartomeu Verí, jurisconsult, regidor de la Cancelleria reial, que li donava amicalment el sota nom de "compadre"; també company de Joan Margarit, en funcions d'embaixador a la República de Venècia i a la Santa Seu i no menys del protonotari Joan Peiró, bibliòfil, feren possible el nomenament de Notari públic de Carbonell, l'any 1485. A més, era cosí de Jeroni de Pau, familiar del Papa Alexandre VI. Abans, el 9 de de desembre de 1476, el rei Joan, complagut "per la bona relació, que de vos nos ha fet e de vostra suficiència e aptitud" en Joan Ros, advocat Fiscal, era nomenat Arxiver reial i seguidament Carbonell començava a compondre un inventari breu de catorze fols l'any següent.

Es de notar la facecia del novell arxiver. En la portada de nombrosos registres s'hi llegia el següent avís amb referència a l'estat de conservació en que es trobaven els diplomes, ara posats sota la seva cura i no menys del miserable sou, que cobraven els oficials, i la crudel voracitat de les arnes. De tal desfeta ne feia el següent comentari, salprés de cert humor:

"Excús jo molt los arxivers passats,
si han leixat registres roseguats,
per molts corcons e rates devorats,
car no és nengú, qui'ls volgués ajudar,
quan cridaven al Rey nostre senyor,
suplicant-lo de lur quitació
fossen pagats, no tenint-los amor,
ans més curant de llur ambició".

Carbonell, potser amb interessada intenció, canviava de lloc els registres dels prínceps "tyrants" que durant la passada revolució eren veinats, com a membres morts e sepulcres de coses mortes, i, tot seguit, omplia el buit amb els del rei Joan qui huy encara benaventuradament regna e regnarà molts prosperos anys".

La mort d'aquest rei li donava ocasió de retre al benefactor nova prova de gratitud, quan li dedicava un breu escrit "De exequiis, sepultura et infirmitate regis Ioannis secundi" que ha passat a la posteritat dejú de pompa i cascaveilles oficial, tot i ésser fet, l'any 1479, per encàrreg del rei Ferrán.

Digueren que Carbonell era bibliòfil. A l'amic Gaspar d'Avinyó, qui tenia a ca seva per escrivent un fill del nostre biògraf, agrait li feia ofrena d'un llibre, avaluat aleshores en noranta lliures, certament bon preu, acompanyat d'una carta, redactada en castellà, que el disgustava, a causa del poc franc demostrat. Penedit, cregué salvar l'errada amb la següent excusa sota la firma, que deia: "Aprés, he pensat que es grosseria scriure d'altra llengua, sino de la sua mateixa o almenys en latí. E per açò, aquesta és la primera e serà la derrera que faré en lengua stranya". "D'aquí avant, per certs bons respectes, he deliberat scriure aci, en vulgar a les vegades e a les vegades en latí, lo que rebre per expedir e donar scriptures del Arxiu", nota important d'un temps que estava en plet el català, llatí i castellà en la correspondència. La dèria calenta per la bibliografia li feia dir: "Nemo libris et uxori deservire potest", que vol dir: "Ningú pot servir a la dona i als llibres" de què en tenia una llibreria copiosa i selecta.

Les sovintejadores recerques de documents per manament del rei o exigències de particulars li embevien moltes hores de feina i tensió nerviosa amb pèrdua de temps, que el posaven de malhumor. Tot i això, el nostre arxiver era cruelment criticat amb raó, per la mania d'omplir els venerables monuments escrits amb comentaris personals, familiars, oficinescs i literaris. Sovintejava nomenar-se, a tot foli en blanc, "Carbonellus". La companyia diari de la esplèndida font documental esmotllava el cronista en delectant, pueril, "verbós", xerraina. La redacció del memorial de les exèquies del rei Joan i la nova, que corria, de que escrivia les gestes dels comtes reis de Catalunya-Aragó, el fill Ferran li manava dia 7 d'agost de l'any 1496, la dugués a bona fi "que pus ho haveu començat, acabeu aquell" i que després el llibre fos tancat en l'Arxiu en profit de la casa reial.

L'obra, sota el títol de "Chroniques de Espanya, que tractan des nobles e invictissims Reys de Gots y gents de aquells y dels comptes de Barcelona e reys de Aragó", era impresa a Barcelona, dia 15 de novembre de 1546 per Carles Amorós a despeses dels mercaders de llibres.

Retut l'arxiver sota els anys i el pes de la feina, present adesiara en el govern de l'Arxiu, l'escometia l'hora de la mort a Barcelona de "mal d'asma", dia 2 d'abril de 1517, "a ca'l seu fill Francesc, en les mies cases, en lo carrer del Garrofé e en la cambra en que stà lo queragol prop la cuyna".

VII. SENYORA JUANA ESTEFANIA DE CASTRO

Evidentment, la imaginació de Beatriu li ho pintava tot bell en l'esdevenidor. Bissortadament per a ella la realitat no es torbava entrebanca tan encisadors propòsits, quan la seva filla senyora Joana Estefania de Castro, vescomtesa de Illa i Canet gosava impugnar la validesa del testament per una lletra reial (Barcelona, 16 d'octubre, 1478) un mes després de ésser legalment sotsignat, que deixava en suspens la donació dels bens a la ciutat i s'entaulava llarg i aferriat contrast.

En semblant situació (dia / de novembre següent) en Bernat Morató ciutadà de Mallorca, comparaixia a la casa de la Ciutat i a la sala vulgarment anomenada "lo retret", on aleshores estaven aplegats els Jurats i, tot seguit, els era lliurada una lletra reial, sotsignada a Barcelona, el passat 16 d'octubre, que els certificava com era pervengut a notícia del Procurador de la respectable, noble, magnífica i amada nostra Joana Estefania Dermendaric i de Pinós, vescomtesa de Illa i de Canet que la noble dona Beatriu de Pinós mare sua, entre altres coses, "ha novament fet donació a vosaltres dita Universitat, vostre Síndic acceptant sots certes condicions o per certa causa pia, dels censals e bens, que havia en lo dit Regne, como hereva en cert cas, qui ha hagut loc de mossen Pere Vallerter quondam, lo instrument de la qual donació es estat rebut sots calendari de XXIII de setembre proppassat e sotsignat per lo amat escrivà e tenint les claus de nostre Arxiu en Pere Miquel Carbonell notari de Barcelona e en aquella ignorant totalment lo dret a la dita Spectable vescomtesa e als seus en açò compatent, es stada interposada nostra auctoritat e decret lo primer del infrascrit mes de octubre. Sobre les quals coses es estat a nostra excellencia amb gran querela hagut recors per part de la dita Spectable dona Johana Stephania, exposant reverentment, dient e allegant que los dits censals e altres bens del dit quondam mossen Pere Ballester són vinculats e pertanyen a ella e als seus apres obit de la dita sa mare, pretesa donatriu de aquells, los quals, per la dita rahó és manifest, no poden esser alienats, con sien subjectes a restitució, ates majorment, que la dita nobla dona Beatriu de Pinós res no pot detraure dels dits censals e bens, com tots los drets sien ja estats detrets per los primers hereus, qui son estats donna Yolant Dorcau e son fill quondam, e axi per la dita donació e decret nostre no pot esser fet perjudici al dret o vincle predit, del qual es estada a nos feta ocular exhibició per part de la dita Espectable vescomtesa dona Johana Stephania suplicantnos humilment li volguessem revocar lo dit decret, provehir sobre les dites coses a ella e als seus tan preiudicials, de saludable e oportú ramey de justicia...".

El rei Joan II en aquest cas greu es comporta amb prudència, quan manava o que els censals fossen en tant reesmerçats en algún lloc segur al for racnable i que en presentar als jurats el document de donació, el rebessen i li ho trametessen juntament amb les lletres certificatòries. I s'esdevenia que mentre es sustanciava la causa, novelles disposicions segrestaven els bens de la senyora Pinós amb les llamentables conseqüències, que se'n seguien.

El cronista Pere Miquel Carbonell des de Barcelona, s'adreçava, dia 24 de març de 1479, a la senyora Pinós, per donarli compte del comportament de mossen Puig, acompanyat d'un Notari quan entraven en el Palau seu sens

tenir cap autorització. Entre sospites i a les bones, li aconsellava la conveniència de que vengués a Barcelona, per tal d'arreglar l'important negoci, on també podria servir a Déu, "emperò això són coses, que estàn en la voluntat de cadascú. Déu vos fassa elegir lo millor. Si amb la ciutat d'aquí vos sou concordada, seria bò me tramatésseu la carta que us digui fesseu levar de les coses, que, de dret e raó, no deven ésser compreses en la donació, per esquivar questions e plets, qui se'n porien seguir après mort vostra. De tot n'he parlat amb la senyora filla vostra aconhortant-la e metentla en bona speranza, que vos enllestirieu tot aquí e apres m'ho trematieu e en veritat ella així com a Senyora, qui és virtuosa e fa bé, ha preses les coses molt bé, e de la sua boca no exiren vers vos sino paraules de bona filla e de molta edificació a tots los oydors".

¡Tant de bò, que aquests prudents i sapiencials consells, fruit de l'experiència quotidiana d'en Carbonell haguéssen estat compresos i cumplits per l'affligida senyora, les aigües haguéssen corregut per cíquies de comprensió i pau!

"Jo bé sé -segueix l'arxiver- que molts li han parlat de vos moltes coses, e ella sempre ab gran humilitat responia e deia: la Senyora és una mare, e jo per ésser-li filla, no he de curar de les males llengües, sino que li sia obedient e fassa tots temps vers ella, lo que deute filial me obliga, encara que ella fassa qualsevol cosa contra mi, jo no vull fer res contra ella, sino que prec Déu per ella, qui la guart e li fassa conixer la veritat. E moltes altres singulars paraules diu vers vos que, en veritat, vos dic em feien venir les lagremes en los ulls.

No cregau ne doneu fe per amor de Déu a legoters ne malparlers, axí com ella no creu, car jo tenc esperança en Déu, que vos sereu aconsolada de ella e ella de vos. Ara lexantme de aquesta materia, vinch a dir-vos com ha vengut ahir correu de Castella, que porta noves, con la senyora Reyna muller de nostre Senyor Rey se esperava en partir de Caçeres on es vuy amb lo senyor Rey. E per no més anujar per escriptura vostra Senyoria fas fi amb el record", que li trametés alguna gerra promesa, si a Mallorca havia mercat d'oli i amb el desig de que saludàs a Mario Passa pater ermita, a la senyora del Misser Verí i a madona Artusa. Abans de cloure la lletra, dona la notícia que el monarca des de Caceres pendrà el vol cap a Portugal, per venir a un acord "a-cunçar" amb el rei i acabar la guerra "car tota la terra stà molt torbada". Creu que fins passat el juny, el rei català no vendrà a fer la visita a Aragó i Catalunya. En tant, s'ha entresentit de les grans corregudes que s'han fetes perque fos tret del càrrec d'arxiver reial, "ha hagut grans encontres per levar-me lo ofici, que tinc, que no me dolen per això", perque encara que no tengui davant el rei la influència del Misser Bartomeu Verí, li consta que "obrânt-hi nostre Senyor Deu, tots temps ha dit e diu que mai me remourà del ofici. "Sab Déu ab quanta de basca estava madona ma mare e muler e yo, que m'en aconortava per los grans treballs que tenc e poc profit, sino que tenc esperança que aquest Senyor es tant bo e virtuos, que hi girava la cara".

Aleshores, la filla encara no havia rebut la carta amb relació dels bens que li reservava la mare, cosa que no extranya en un temps en que una corres-

pondència normal no era segura, motivada per les contingències eventuais del viatge com per el comportament escrupulós del carter, "encara que fos un home de molt de bé, como era Mossen Carles Bac".

Una lletra de la mare, que avisava a Carbonell la tramesa de la relació de bens, esdevenia desconcertant. Per tal de haverla, el diligent cronista pensaria posar per migensera la seva mare na Joana Carbonell i així aquesta s'apressava, día 23 de juny de 1479, escriure una lletra ben amorosida a la senyora Pinós, ben interessada "per la salut vostra, encara que aquella seria a vos mester millor: Deu per sa merce e yo axi pecadora com so, l'on prec tots dies". Després desitja veure-la i servir, cosa que fora possible, si es trobava en terra ferma "si plaurà a Deu, vendrà temps que ens veurem". Després d'aquesta amabilíssima introducció, passa en el cas que comporta la major diplomàcia.

"La Senyora vostra filla -així ençata la relació- veig sovint, qui es comana tots temps a vos, sta be sana, ab los fillets, vostres nets, qui desigen axí mateix molt vos veure: Deu vos dó consolació de ella e a ella de vos, tal com se requer e lo Senyor ha ordenat, car gran consolació es, haver filla obedient e la filla haver mare amant Déu e virtuosa". Seguidament la informa que el seu fill Carbonell li hauria escrit, i ara la present valia per la mare i fill, Li pregunten que, com no pogueren tramarter-li forment, ara sia un poc d'oli, perque han passat vuit dies i buidat la gerra de casa, de tal forma que el compren "a menut". El fill me comana li diga que la carta de donació feta a la Ciutat, que la vos enviava, perque la traspassaseu a la filla, no la havia rebuda, que, si no l'haguessen feta, vos prega que la fesseu "per fugir de litigis e vostres coses estiguen en pau, com altra cosa sera de vos, que la fassau fer e la y trametau".

Aquesta correspondència, tan familiar, era endreçada a la senyora Pinós, qui a ciutat s'hostejava a cá el noble Bernat Cotoner, sorpresa de frases de reverencial cortesia a madona Artusa i encara a la muller de Misser Veri.

VIII. SEGUEIX EL CARTEIX

Quatre mesos després, Barcelona (18 octubre, 1479) referma la mare de Carbonell la correspondència epistolar a la senyora Pinós, en què li manifesta "el gran pler com me han dit stau en lo puig de Randa, on vos tant desitjàveu star: aquí diuen ha molt dispost loc per pregar Deu. Si les passions que tenc aci de mon fill no fossen, yo fora contenta de star aquí a servir a V. Senyoria. Aci es diu que lo ermità se n'es tornat a Venècia, pler hi prenc per lo parlar de les gents, que axí sia e V. Senyoria ne serà descarregada. La senyora vostra filla stà molt be sana e comanes molt a vos e per lo semblant mossen Torres e mon fill e ma nora. Si res volreu açi yo fassa per V. Sanyoria scriviu amb fiança".

Passat semblant temps, renova la lletra, que a instàncies de la mare endreçava a la "senyora molt noble e virtuosa, per tal de noticiarli que el mes passat el seu Procurador Mossen Miralpeix, li era portador de una lletra seva, on es dolia de no rebre notícies seves "puis no us puc visitar personalment, visit vos sovint de letres e si no les vos donen, no és culpa mia. A Mossen Miralpeix he dit que no us escribsca, que no m'ho diga alguna cosa perque les letres hagen millor recapte. Ell certament, segons mon fill me diu, té gran ànsia de vostres fets e ja ha començat de fer fer la crida per capbrévar, e ell e mon fill hi entendran ab diligència. Gran despler prenc, com no haveu fet aquí

lo que volieu. Déu le y perdó al ermita, que us ha embolumada; gran pler he prècs com Déu hi ha proveit, que sen es anat a la sua terra. Dit me han que madona Artusa no sta ab vos; yo crec que val més e és per lo millor. La senyora vostra filla sta molt be sana ab sos fills vostres nets. Mon fill se comana molt a vos, e us prega que li perdoneu com no us ha scrit, per quant se'n refer a les mies letres, e ell qui es sovint molt ocupat per faenes del Sr. Rey, pregaus que us recordeu d'ell. La senyora de Misser Verí li ha promes que li trametra una gerra d'oli, per quant aquí ne ha mercat, segons sich diu".

Tres mesos després (22 de març) retreia la rebuda de una lletra, signada el 28 de gener de 1480, com la informava que el Procurador Miralpeix havia passada a mans del fill Carbonell, que la rebia amb l'exclamació adinativa "Mirau com la m'han donada fresca!". "Molt se contenta de les singulars paraules, que dieu en vostra lletra, contra los mals parlars e que no tenen altre estudi sino de judicar aquells e altre. Sant Bernat, axí com scriviu, ho posa bé. Però no és de menys notar lo que dix un frare a u dels sants Pares: Pare, com pot la mia ànima guanyar humilitat?. E ell respon: Si tant solament guarda los seus propis peccats, e que no haja cura dels peccats dels altres, y que la perfecció està en la humilitat". La lletra es clou, com sempre, afectuosa de part del fill, nora, net, de Mossen Torres, i, con li diu aquell que a Mallorca "ha gran mercat d'oli", per tant demana a la Senyora vulgui trametrar-li'n algun parell de gerres, per lo que ha fet, "e vostra Senyoria li havia promés". També li fa present que el Procurador Miralpeix sovinteja el contacte amb el fill i el té al corrent dels fets vostres i defensa amb gran diligència l'afer del loisme, que reclama el bisbe de Girona, per bé que "ab lo que mon fill li ha apunçat, no es creu se'n pach res".

IX. LA ODISEA DE L'ERMITA LULISTA

Fran Mario degué comprendre clarament que era vençut en la lluita per atenyer la realització de la magnífica empresa, i que no calia ajornar més la seva presència en la illa. Però, amb les il·lusions esvauvades deixava una biblioteca notabilíssima de obres lul·lianes, que l'afany de formiga laboriosa i diligent havia aplegat. El desig de conservar la propietat d'aquest tresor a copia de deutes i privacions hagut, l'empenyeren a recórrer al rei Joan, de qui obtenia una provisió (9, sept., 1478) on el possible segrest era capturat amb pena de retorn dels llibres i no per deutes aconseguits: "que tots e qualsevols llibres de la sciencia de mestre Ramon Lull o de altre sciencia que sien e pertanyen al dit venerable mestre Mario, a aquell dit mestre Mario o a son procurador dar e restituir fossam...aquells dits llibres, lo dit mestre Mario de diverses parts en lo present regne hage portats e de sos propis diners pagats" manament que el donzell i conseller en Blanes de Berenguer, passava al Batle de Lluçmajor.

L'anyorat lul·lista Mateu Obrador trobava a la Biblioteca de Munic manuscrits lul·lians de les centúries XIV y XV, procedents del lloc de Randa, tal volta de Mario. Entrebancada la obra de tantes esperances i llargs volers, la piadosa senyora i fra Mario pogueren recordar les paraules desolades de Lull, quan per segona vegada pareixi enrunarse el projecte de bastir el monestir a Miramar: "A haja'n consciència, qui ho ha afollat".

Els llibres de Mario havien de passar un segon segrest, per no ésser menys que el senyor llur en el camí de la dissort. Tan bon punt aquest aclucava els ulls per a sempre en la seva llar italiana, on corria per a aixoplugarse des de la illa, no es torbava la notícia fatal a escamparse, agreujada per l'acte d'amparament dels manuscrits (4, abril, 1486) i arribar a oïment dels Jurats. Aprestats, corren a veure el lloctinent, Alvar Unís, qui a hora de Completes es trobava "in hospitio suae habitationis" el Notari i Síndic de la Ciutat Ramon Cros i l'argenter Pere Doto. Davant ell quiscun de ells exposava les raons de la causa, que els departia, es a dir, el primer, en nom de la Ciutat, En Doto, com a ciutadà i senyor dels llibres seus i no de Mario, en virtut del dret que li conferia pertanyer "de foro et jurisdictione Alcaldorum Sicile Civitatis et Regni Majoricarum". Per tant, els llibres no podien ésser venuts ni menys segrestats. La sentència era en sentit que fossen lliurats a la Ciutat o segrestats en lloc segur, que Doto rebutjava. Conseqüentment el Notari de la Cúria Civil de la Governació de Mallorca, acompanyat de Cros i Doto, entraven a la casa d'aquest, on obrien una caixa gran de Flandes "Bacarium flanduarum", propietat de l'ermità Mario, i tot seguit s'escrivia l'inventari, i encara l'argenter declarava que en sabia altres aleshores forans, però que ignorava on paraven, i que, en saberho, ne donaria raó. Veritablement, dona goig trabar-hi noms d'obres lul.lianes, glòria immortal de l'autor que va l'apèndix de la bibliografia meva. "Mario de Passa lulista i bibliòfil" Dels tractats escrits en paper i pergami en farem ara petita gavella per mostra: "Art de Medecina", "Art breu", "Una carta del mestre en pergami", "Art inventiva", "Art amativa de lo amor", "Lo gentil", "Liber Moralium de Regimine Minorum", "Proverbis", "De Assensu et Descensu Intellectus", "Liber de Locutione Angelorum".

Mossen Lluís Duran, un dels marmessors de la senyora Pinós obria la pertinent informació dia 31 de maig de 1486, sobre la propietat dels bens en poder de Mario. I ara vé a tomb remarcar la distracció suferta per mi en l'estudi meu, abans esmentat, respecte a l'ermità Aleshores, vaig escriure que aquest tengué un successor del mateix nom, en la procuratoria, cosa que ara denunciï per inexacte, degut a la lectura, on es feia referència a un "Marchum Raymundi veneciano".

En el procés iniciat per Duran i Doto se aclaria d'on procedien els diners que Mario gastava, si de la senyora Pinós, o de Doto, qui el mantenia i donava cambra per geure durant set o vuit mesos i messió de rei, es a dir: panades, cabrits, farsits, perdus, pollastres e altres coses i del millor peix que era en la pescaderia, tot per cinquanta lliures dels censals posats sobre la "Taula de consignació". En Doto es vanagloriava d'haver acompanyat l'ermità a la casa d'un peraire, que estava davant la casa de l'honorable en Berenguer Piquer, on aquell prenia drap per un mantell i una roba o sayó al preu de set o vuit ducats. Aleshores, la senyora Pinós reclamava a Mario els doblers rebuts abans, i aquest, mentre justificava el reclam ficava la mà dins una bosseta: Més se la ma a una borgeta", d'on treia alguns ducats genovesos i florentins, i com no volgués rebre'ls, perque no era raonable, per el motiu que la compra s'havia feta en moneda veneciana, i així ficava la mà dins la bossa i pagava el deute.

Així, s'esvaïa el dubte si Mario rebia la quantitat per regraciarli no haverse embarcat "en el viatge de les galeasses venecianes de Flandes, per dar endressa e procurar sos negocis e per aquells endressar e procurar, tramès en Barcelona", i de ací tornava a la illa en companyia de la Senyora.

Pere Doto, potser cansat d'esperar la cobrança dels deutes, s'atancava vendre llibres a mossèn Torner, que vivia a ca'n Ramon Gual per la quantitat de deu florins d'or. També en venia a Ramon Saforteza, hereu de la muller de Doto per valor de trenta set lliures. Els Jurats en recobraven "certa suma de llibres de la "Art" de mestre Ramon Lull" mitjencant un acte de concòrdia entre ells i Saforteza i no Marc Ramon, com vaig escriure i he esmenat anteriorment, qui allegava asserne ell l'hereu, puis era comprada gairebé tota amb cabals propis i no de la senyora. Segurament Dato recordaria la declaració que li feia, dia 16 de novembre de 1486, el forner Sant Just, en el sentit de que se dolia l'ermità a ca'l mestre Doto, per no tenir diners per pagarli el deute de la manutenció. I, així, s'exclamava i deia que pensava anar a Barcelona allà on fos, per trobarlos. Per aixó, li prometia que, de retorn, romandria cabal "e per següretat sua dix-li dexava la caixa dels llibres en penyora, com no tingués altres coses sino la dita casa e llibres, que no y perden res, e dix ell testimoni esser ver".

X. Mort de Beatriu.

La noble senyora feia el viatge a Mallorca en companyia de Mario en 1484, on havia de trobar el darrer repòs. El día 11 de novembre, el notari Miquel Litrà recollia la darrera voluntat, publicada per l'il·lustre historiador Gabriel Llabrés, que és la segona, i finava el 22 següent. Dos dies després, en la Catedral mallorquina, "feren exsequies de la noble dona Basatriu de Pinos", i en el "Cors Conventual" es deixava constància, que el custos "rabia offera neta de la creu e de paves e lo quart dels domes quatorze sous, dos dines". El cos de la noble senyora de "paratje" era tancat dins un ric vas gòtic, clavat a la paret, enfront al del lulista Pere J. Llobet, en la capella actualment del Cor de Jesus, abans del Angel. Aguanten el vas dos angels, on s'endevenen els títols nobiliaris de la difunta. Damunt ell hi sobresurt la imatge de aquella, cisellada per mà de afamat artista, notable també per anar vestida honestament talment com les dames de la XVè centuria. La cara apareix cenyida, com les monges, de teta folgada, que després davalla damunt les espatles, abriga el coll i el pit superior; una túnica de color clar s'espandeix fins als peus amb amples plects. Està coberta per fosc mantell llarg de replecs rectes que, tot plegat, dóna cert tó de gravetat al conjunt. El vas resta clós per una piramide truncada, en qué sobresurt una figura petita amb un llibre, representativa, tal volta, de l'anima de la senyora, i no hi manca una llarga inscripció llatina. Rememora aquesta el casament de la dama "amb Francesc de bon llinatge, que devien a un mateix pare.

Aplicada, afavoria les Arts de Ramon Lull. Quan pura i casta defugia els plaers i quan vella venia a Mallorca on moria poc després. Una part de la riquesa l'esmerçava en profit dels pobres i l'altra als Estudis lulians. Li mereixia el cel, tota lloanca meva és baldera, quan la difunta era mereixedora de tomba més sumptuosa i de rims més llargs".

Un any abans de la mort, la noble Beatriu podia tenir el consol de saber, que el rei Ferran firmava un decret, que fundava a Mallorca l'"Estudi Lulià", del que li'n tocava bona part de gloria.

El divendres 26 seguent de la defunció mossen Bernat Duran, marmessor, obria pertinent inventari dels bens de la senyora, com li pertocava, per tal d'amparar-los de tota rapinya i que autoritzava el notari Litrà. En el document notarial s'hi troba la relació de un immoble a ciutat, prop del "Pés de la Palla", aleshores del notari Frontera per compra; un llibre en vulgar de pergami, lo "Contemplador" de mestre Ramon Lull; dos tractats "Benedicta tu" e "Lahors de Nostra Dona", tots en vulgar; un altre apellat "Cent noms de Déu", inventaris e altres documents per la heretat del honorable en Pere Ballester quondam. Com per la noble dona Violant Dorcau filla sua a obs de les nobles na Beatriu e Aldonça de Pinós. La donació en sa forma per la dita noble defuncta feta a la Universitat de Mallorques. Capbreu de la casa del Palau de Sant Feliu de la noble Senyora dona Beatriu de Pinos. Una gonella burella de la dita Senyora, la qual ha lexada a la dona Caterina, també una cota burella. Un mantell burell, dues flassades cardades, un trespontí de lana cubert de canem blanc. Una catifa o tapit vell. Una imatge de la Pietad, lexada a dona Petra. Una testa o fas de Jesucrist, pintada en una post. Item una imatge de la Resurrecció de Jhesucrist sobre l'oli. Dins una capsa blanca plana un crucifici obrat de seda. En lo Puig de Randa un forn de cals no cuyt de la senyora. Dins una caixa de mestre Pere Doto un libre apellat "Punymet de amor". Dins un sac de canem scriptures faents per los sensals de mos. Pere Ballester, avi de la dita senyora. Dos llibres de cartes compte e censals de les rendes de Mallorques, per mos. Ballester. Capbreu dels sensals, que reben en Mallorques los homens de Barcelona. Item atrobí com la dita Senyora ha dret de rebre e rev cascun any sobre la Universitat de Mallorca los censals següents: fa la Universitat a 29 abril, cinquanta cinc lliures, onze sous tres diners; a 25 juny, cinquanta dues lliures; a 31 juliol, cinc lliures, onze sous, un diner". No s'esmenten els llocs del principat de Catalunya, que, per esser fora del regne de Mallorca, deuen nomenar-se en bloc i no en particular.

XI. Segueix la contesa jurídica.

En tant, el 28 de juny de 1480, a instancia i raquesta del discret Antoni Palomeres, Notari i Procurador de l'honorable mossen Joan Ros, ciutadà de Barcelona. intimava als magnífics Clavaris de la Ciutat de

Mallorca tenguessen per amparades així la propietat com les pensions, que aquesta feia cada any a la noble "dona Beatriu de Pinos en rao del cansal de pensió corresponent al mes de juliol per la suma de trenta set lliures, deu sous".

Alvar Unis, Lloctinent del Lloctinent General, i a indicació dels Procuradors, ordenava, dia 27 de juliol següent, que la Pinos percebés just les pensions de juny i juliol corrents i les setanta cinc lliures moneda barcelonesa, que cauran l'any següent 1481, i amés 25 lliures a Pere Daguí, lector en les escoles de Barcelona, dia 7 de desembre, embargades després a instància de l'esmentat lector.

Antany, dia 30 d'octubre, la Cort Reial, i a prec dels honorables Joan Vidal i Pere Moranta, Notari Procurador "de la Comunitat e Beneficiats de la sglesia parroquial de Sant Just de la ciutat de Barcelona hages manat als honorables Clavaris de la Consignació de la present Universitat, tenguen per emperats tots los censals, que la magnifica senyora doña Beatriu de Pinos reheb cascun any sobre la dita Consignacio e que de aquells no li paguen ne responguen de alguna pensio fins que el dit magnifich Lochtinent Veri hagen altre manament".

La Ciutat també feia arribar a notícia del Rei, dia 30 d'agost de 1841, un memorial, on era denunciat el perill que els bens de la senyora Pinos serien ocupats "e detenguts per alguns barons e persones potents, ha deliberat recórrer a vostra Excellencia li placi fer restituir los dits bens justicia migensant".

Abans, dia 23 de febrer, la Ciutat s'havia adreçada al magnífic i virtuós monssenyer micer de Muntanyants, embaixador del Regne de Mallorca, en súplica "d'obtenir gracia de admortizacio de la obra pia," que mado Quint volia instituir, junt a la erecció de les escoles de Ramon Lull. Amés li proposen gestionar l'anexió del dit benefici de caràcter eclesiàstic de "Santa Fe", i que fins al present no ha obtés la finalitat que se esperava, però que, posat en "mans del mestre de les scoles, que se instituiràn, donara el bé, que de ell se espera".

Després, els anys anaven passant sorrerament fins al 9 de gener de 1504, dia en qué era recordat als Jurats, "vostres Magnificéncies", la necessitat d'actuar bé per demanar, transigir a comprometre en relació als bens de dona Pinos que, segons avís del magnífic Procurador reial, eren aleshores en poder de don Joan de Castro, que vivia a Catalunya i voldria fer concòrdia, segons digué l'honor en Gaspar Calaf. Per tant fora bó coneixer la opinió dels Jurats, de el que calia fer, si donar poder a alguna persona, que gestionas la concòrdia "per forma, que per negligencia e mala cura nostra, no es perda, lo que per dita senyora es estat an aquest Regne lliurat, majorment que esta a carrech dels Magnifichs Jurats d'aquest Regne, los quals son mermassors per testament, execudors de la sua darrera voluntat, com los dits se hagen a

convertir en algunes coses pies e aumentacio del Studi de la sciencia de Mestre Ramon. Perque, placia-us aconsellar, lo que us semblara esser fahedor". L'acord fou, que sia remés als Jurats amb facultat de "practigar concordia", tremetre un home a Roma i un altre a la Cort del rei, i per aquesta comisió era nomenat l'honor Gaspar Calaf amb relació al monarca. I com l'afer semblava estar momificat en els arxius, era enviat a Madrid en Pere Contesti, Notari i Sindic, amb un plec de instruccions, una de les quals li ordenava demanar al rei, com se trobava el plet, mogut per la acaparació "de bens, injustament retenguts per Castro". Per tal negoci mantenen mossen Gaspar Calaf a despeses de la Ciutat, el qual te feta una demanda davant la Rota, i alhora trametia una lletra, que manava als Judges de dita Rota, "que expedesquen la dita causa e lo dit Sindich e que vullen foragitar los defugis e suplicacions dilatoris de don Juan, lo qual segons tenim informacio no se estudia e mira en altra cosa". La carta era fetxada el 4 d'octubre de 1504. El rei prometia accelerar la contensa.

En la sessió de la Ciutat, de 8 de gener de 1511, se recorda la llarga estada de Calaf a Barcelona i la sentència, que ha merescut la causa, que dóna sis mesos per protestar-la. En tal moment Joan Serra aconsellava el retorn de Calaf a Barcelona, ja que la sentència judicial era desfavorable a la Ciutat i s'havia interposat recurs de apel·lació, rebutjat per la part contraria, puis reclamava un censal de aquella. En tant el procés era examinat per els advocats de casa, qui havien de informar juntament amb altres persones solvents. Però, com "tots els jurats hi persones eletes estaven ocupades en altres negocis universals, no se és puscuda fer en temps lur". Tot i aixó, l'advocat de la casa era de parer de continuar la causa. El cardenal Cisneros en una lletra fetxada el 8 d'octubre de 1513, molt carregada de afecte i admiració vers Ramon Lull, prometia als Jurats de la "Cibdat y reyno de Mallorca" que "me ternan siempre muy cierto en todo quanto aca se ofresciere, que yo me pueda emplear". També es voluntat seva, que vullen tenir que mitjancer entre ell i els Jurats el digníssim Batxiller en Canons mossen Alonso de Proaza, Secretari del bisbe de Tاراçona a Valencia. Els Jurats endrecen al Cardenal una lletra de gratitud i esperanca, "que preocupa y anticipa los sperats beneficis, que de V.R.S.ia vahem venir, en el plet que la Ciutat té a Barcelona". La lletra, de dia 1 de desembre de 1513, recorda també la presència a Mallorca de dona Pinós, qui dona els bens a nostra "Comunitat", que "servissen a XIII estudiants de la sciencia e a casar donzelles pobres y a quitar catius cristians". Els juristes de Mallorca i Barcelona tenen per molt justa la demanda presentada. Per tant creuen els Jurats, que una recomanació del Cardenal o del rei podia posar remei per l'acabament del conflicte per via de sentència final o per concordia. Per atenyar-ho demanaven al Cardenal, que volgués escriure al Lloctinent

General de Catalunya Duc de Luna, al de Aragó Comte de Ribagorça i al "Conseller" de dita Rota, lo senyor bisbe de Urgel don Pere de Cardona; també al Regent de la dita Rota, Misser Francesc Franch, i a tots i quiscuns Doctors de la Rota, i així "per interpositio de V.R.S. nosaltres serem andressats y lo doctor afavorit, per esser Lull la preciosa Margarita".

Ajustats els Magnífics Jurats i Consellers "en la gran sala de la casa de la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca, on es acostumat celebrarse los grans e generals Consells, per tractar, deliberar e determinar sobre algunes coses consernents la utilitat, be, repos, conservació e defensió del Regne. I una vegada reposat dit consell, es a saber, cascu dels Magnífics Jurats i Consellers en son lloc i fet silenci, fou per lo noble Senyor Don Miguel de Gurrea, Llochtinent general, presentada una proposició", la setena de les quals era dedicada a la causa Pinos; era el 10 de gener de 1514. Tornant sobre la determinació presa el 24 de maig de 1513, decideixen escriure a l'honorable Gaspar Calaf, Síndic, "quí aporta la causa, dels bens de la senyora Pinos en la Rota de Barcelona, que vingues ab tots los processos i actes, per ço que los magnífics Jurats fessen regoneixer aquells als Magnífics advocats de la present Universitat y de la part forana, axi com es estat fet y aso per quant lo dit Calaf y micer Ollers, advocat de la Universitat, en dita causa havien scrit, que ells eren de parer y tenien per bo, lexar lo proces, qui ha tant de temps, que dura y se agita entre les parts. Que ara de bel nou se principias nova petició e demanda, lo que no ha aparegut als Magnífics advocats de la present Universitat per moltes juridiques causes et primaxime, que seria *cuius regni non erit finis*; sino que lo dit Calaf sen tornas ab dits actes e processos, significant, com fos vingut a Barcelona, que ell es vingut molt ben armat per a proseguir la dita causa y de altre part, destrement treballar per alguns medis venir a alguna bona concordia. E per quant, lo dit Calaf nos sollicita de carcun dia, que ell sta prest per anar a proseguir dita causa, la qual per la sua ausencia diu perilla molt, per nosaltres no tenir peccunies, per dar spedicio a la sua anada, la qual duptam, com per lo passat ses vist, face fruyts algu, havem deslberat notificarho a vostres Magnificencies". I l'acord se prenía en el sentit "que el fet den Calaf, que sia examiant per lurs Magnificencies ensemps ab los magnífics advocats, los quals miren y vegem lo que sera mes spedient, per forma que la dita Universitat no posques per lo avenir patir algun dan".

En la sessió del dimarts, 12 de setembre següent, la qüestió moguda entre Pinos i la filla Joana, havia de produir una impressió amargant i depriment en el cor dels presents. L'escarrinxada oberta difícilment seria closa entre els enutjats. Les paraules dels parlaments retrunyirien gràvides i fosques. Per milléssima vegada se feia memòria "que la qüestio

ha molt de temps, que dura y per aquella aquesta nostra Universitat ha fetes y sostingudes fins así molt grans e intollerables despeses, de les quals ni ha encara bona part de degudes y en special a mossen Gaspar Calaf qui com a Sindich ha sus de vuyt o X anys que aporta aquesta causa e vuy en dia som en lo primer stament. E ara som stats scomesos de patir per una senyora de Catalunya (Quint?) la qual voldria li trasferissem los drets y accions, que aquesta Universitat té en dits bens, donant dita senyora alguna cosa. E per lo semblant tenim d'altra part letres y avisos del Reverend Mestre Joan Manorcha, dihent que, per lo que ell ha pogut entendre, per tot lo temps que ha estat en Barcelona, que ell te per molt dificil, poder obtenir james lo fi de aquesta causa, o bé que se obtingues per sentencies la victoria de aquell. James empero la possessió de dits bens se pora haver, per la potencia gran de dits adversaris y que aquell per lo be e repos de aquesta Universitat, de la qual ell es fill, tendria per molt bo, que tota dita causa se finis per via de compromes, oferintse ell de concordarho ab la part altre, totstemps que nosaltres ne fossem contents. Així, miren voses Magnificencies que els apar degam fer".

El 20 de setembre de 1526, la Ciutat podia vanar-se de tenir en favor seu dues sentencies i una apellació per part dels hereus de dona Joana, amb nul resultat, "deserta a causa de que dins un any no es estada finida", segons "Constitucio de Barcelona, jurada per la Cesarea Magestat e son sacre Consell", la qual mana esser observada. Aleshores el magnífic advocat del Regne a Barcelona advertia a la Ciutat "que sens home propi lo negoci no seria ben dirigit". Lo que s'encomana al magnífic mossen Calaf, "qui no ha duptat posar sa persona a tants perills de sa vida per lo dit adversari y es molt ben informat a proseguir dita causa en tan bon punt, mantingut el salari de les scoles de mestre Ramon Lull y si hi faltava se puga suplir per los Jurats".

L'any següent, 1527, la Ciutat creu que era hora de que el monarca donas a entendre a la Rota, que la qüestió devia estar liquidada. I en el següent era substituït Calaf per mossen Joan Cabaspres, qui s'oferia, amb el pacte de percebre tres sous per lliure de tot el que seria guanyat.

Pero la sort els mostrava la cara sonrient amb la sentència favorable, quan la part contrària era condemnada amb més de tres mil lliures; per tant era dolorós deixar en banda la causa per falta de diners. En la sessió del 9 de gener de 1531 era llegida una suplicació de Calaf que recordava els tres anys i set mesos passats a Barcelona per gestionar fins a la fi la causa luliana. Durant aquest temps ha rebut poc salari i ha bestret molt i ha suportat grans treballs, val a dir "fonch desafiat en bens i persona e per la duresa de son adversari per esser de gran stament, es estat forsat anar ben acompanyat en dany e perill de sa persona e per les grans inimicicies procurades, anant ab les armes a la esquena, com es notori a

tota Barcelona, envestit e nefrat e desafiat en bens". En la sessió del 25 de maig de 1533, "hora de vespres", la Ciutat acordava pagar el deute de Calaf amb cinc centes lliures més, carragades al "tall de coronatge e maridatge" reial i que el sobrant fos esmercat en ajut als tres estudiants franciscans Fr. Antoni Panades, Fr. Jeroni Garau, fill de Joanot perayre, i Fr. Honorat Oliver, que van al celebre estudi de Paris". A més, els franciscans demanaven per la seva Biblioteca "unes portes, que es feren per los portals de la Almudayna, puys no servexen".

Els Jurats es mostren cansats i acorden, dia 8 de gener de 1534, "que sia feta la concordia amb la part contraria, la millor que se pora". Probablement la ciutat no podia dur a efecte la donació ni fundar les càtedres. Al menys no es sap res fins a 1553, en que el Gran e General Consell, dia 4 de maig tracta de establir un Estudi General on, a més de la Gramàtica que se ensenyava, eren ampliat els cursos amb la Lògica, Oratoria, Filosofia, Teologia, Escritura i altres Ciències. Com les sis cases eren aterrades i mancava lloc, es prenia l'acord d'ajudar la reedificació amb cent lliures, i estatge dels estudiants. La donació era aprovada per reial Decret de 1 de setembre de la següent forma: que dels bens de les tres nobles cases Pinos, de la baronia de Melany i de Ballester de Palau, entre elles conjuminasen un censal de quatrecentes lliures, que la senyora Beatriu cobrava de la Ciutat, adjuntats diversos crèdits, que s'esmenten, i generalment els drets i bens que usdefruitava i els possibles per qualsevol títol onsevulla se trobassen, traspassats sota certs pactes. Semblant donació es troba confirmada i autoritzada per el rei Joan, en poder de Pere Miquel Carbonell, notari de Barcelona, autenticada amb el segell reial, imprés en cera vermella, pendent en vetes de faixes grogues i vermelles.

No val ara ponderar la alegria que es transparentava en la faç dels Jurats, compartida per els altres presents, quan es noticiava "que la Ciutat per sentencies en cosa jutjada era la vera successora de la senyora Pinos i alhora creditora en molt notables quantitats contra don Bernat de Pinos, detenedor i posseïdor dels bens de aquella, lo qual te certes baronies y habitacio en el Principat de Catalunya. La Ciutat, conseguint aquestes, quant seria alleugerida en els censals que paga als catalans".

Finalment, el 17 de juliol de 1567, s'acordava que mossen Miquel Thomas, síndic, vagi a Barcelona per intervenir en l'afer.

Per acabar aquest llarg i pesant treball serà ben avinent doble la migradesa de fonts documentals i de monografies per escriure la història del "Estudi General Lulia", o "Estudi General" com l'anomena el poble, degut, segurament, al concepte primari que, en aquests aspectes, tenien els nostres historiadors. El mateix Quadrado no va més enllà de dir, que era obra de dues senyores Pinos i Quint, i que li dava vida un decret de Ferran. I nosaltres hi afegim, que més tard seria mare de la Universitat Literaria Reial i Pontificia de Mallorca.

BIBLIOGRAFIA

COMES, Pero Joan. Libre de algunes coses asanyalades succehides en Barcelona y en altres parts. Format per Pere Joan Comes en 1523 y recondit en lo Arxiu del Excellentissim Ajuntament. Publicat per Josep Puiggari, oficial del susdit Arxiu. La Renaixensa. Barcelona, 1878.

COLLECCIO de Documents historichs ineditos del Arxiu Municipal de la Ciutat de Barcelona. Rubriques de Bruniquer. Ceremonial dels Magnifichs Consellers y Regiments de la Ciutat de Barcelona. Publicat per acort i a despeses del Excm. Ajuntament Constitucional. Barcelona. Imprenta d'Henrich y companyia, 1916.

OLEO QUADRADO, Rafael. Historia de la isla de Menorca. Ciudadela de Menorca, Tipografia Fábregues, 1874.

AVINYO, Pere Joan, Hostoria del Lulisme. Imp. Social, Vilanova i Geltrú, 1926.

ROTGER, Mateo. Historia del Santuario y Colegio de Ntra. Sra. de Cura en el monte de Randa. Luchmayor, Impr. de Roca y Frau, 1915

TERRASSA, Guillermo. Randa. Ermita de San Honorato. Historia escrita en 1763. Edt. Pons, 1946.

MUT, Vicente. Historia de Mallorca. 1650.

GALMETTE, Joseph. Louis XI, Jean II et la revolution catalanne (1461-1473). Toulouse, Impr. Edouard Privat, 1903.

FERRANDO, I.E.M. Uns capitols atorgats als mallorquins per Pere conestable de Portugal, "rei intrús" de Catalunya. 1935.

QUADRADO, José M.^a y PIFERRER, Pablo. Islas Baleares. Barcelona, 1888.

PASCUAL, Eusebio. Detalles curiosos de una visita a Da. Beatriz de Pinos. Boletín Sociedad Arqueológica Luliana, 1897, nn. 202-203.

AGUILO, E. Dona Beatriu de Pinos i Misser Marco de Venecia. Boletín Sociedad Arqueológica Luliana, nn. 213-218, 214-238.

PONS, Antoni. Historia de Mallorca. Palma de Mallorca, Imp. Mossen Alcover, 1966. Vol. III, pp. 101-164.

PONS, Antoni. El primer testament notarial de Beatriu de Pinos. Boletín Sociedad Arqueológica Luliana, nn. 653-180.

PONS, Antoni. Cap a la fundació d'escoles lul.lianes. Mediterraneum (edita a Schola libera Lullismi Maioricis), juli 1936, pp. 1-114.

PONS, Antoni. Fra Mario de Passa, Lul.lista i Bibliofil. Homenatge a Antoni Rubio i Lluch. Miscellania d'Estudis Literaris, Historics i Linguistics. Barcelona 1936.

MARTINEZ FERRANDO, J. Ernesto. Aportación de datos acerca del Archivo Real de Barcelona y sus Archiveros durante los reinados de Juan II y Fernando el Católico. Barcelona 1957.

CUSTURER, Jaime. Disertaciones históricas del beato Raymundo Lullio. Palma de Mallorca, Impr. M. Capó, 1700.

ARXIUS: Arxiu Municipal, Actes del Gran e General Consell.

Arxiu Històric de Mallorca: Lletres Missives; Lletres Comunes. Extraordinari lletre comunes.